
Az értelmezés szabadsága, avagy a konszenzuális elemek szerepe az új büntetőeljárársban

Kiss Anna*

1. Bevezető megjegyzések

minden írás, ahogy Umberto Eco mondja, lényegileg nyitott, azaz újra gondolható, és nemcsak a szerző, hanem az eredeti szöveg olvasója által is, attól függően, hogy mikor, melyik jogszabály hatálya alatt értelmezzük azt. *Farkas Ákos „Konszenzuális elemek a büntetőeljárársban”* c. tanulmánya 1992-ben jelent meg,¹ az 1973. évi I. törvény hatálya idején. Az akkori Be. konszenzuális elemei mások voltak, mint a jelenleg hatályos 2017. évi XC. törvényéi (továbbiakban: új Be.). A kilencvenes évek folyamán tett javaslatok is más irányba mutattak, mint ami ezekből napjainkban ténylegesen megvalósult.

Farkas Ákos születésnapjára írt tanulmányomban arra teszek kísérletet, hogy az ünnepelt által 1992-ben tett megállapításokat – a *racionális rekonstrukció* szabályainak megfelelően – a jelenben interpretáljam és az új Be.-nek megfelelően átértelmezzem, a nyitott mű aktív olvasói fontosságának a hangsúlyozásával, elfogadva azt a tételt, miszerint minden művet ketten írnak, a szerző és az olvasó. (Persze nem túlértékelve, hanem sokkal inkább a helyén kezelve az olvasó jogait, eltekintve most attól, hogy jelen esetben éppen a korábbi olvasóból lesz szerző, a szerzőből meg olvasó.) Visszatérve a szerző és az olvasó együttes fontosságára, kijelenthetjük, hogy kettejük között egyfajta dialektus is létrejön, mely leginkább a későbbi citációkban ölt testet. Az említett tanulmány esetén, amennyiben ehhez hozzárendeljük a szerző publikációs listáját, ahol nemcsak a művek, hanem azok hivatkozásai is szerepelnek, melyek éppen azt bizonyítják, hogy nem holt anyagról van itt szó, hanem mások által is felhasznált tudományos irodalomról.²

* Tudományos főmunkatárs, Országos Kriminológiai Intézet; megbízott egyetemi oktató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar

¹ FARKAS Ákos: Konszenzuális elemek a büntetőeljárársban. *Magyar Jog*, 2012/8. 507-512.

² Az ünnepelt által is megnevezett forrásokat lásd: <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwbe/FApubl.pdf> (2019. 05. 28.)

2. Farkas Ákos 1992-es tanulmányának intenciója

Farkas Ákos 1992-es tanulmányának intenciója világos, a terhelt nem tárgya, hanem alanya a büntetőeljárásnak, és így elkerülhetetlen, hogy a jogalkalmazó és a terhelt között fennálló kommunikációs folyamat részeként létrejöjjön a vita, melynek lehetősége a jogállami büntetőeljárásnak is az egyik feltétele. A vita és a kompromisszumok meghozatalának esélyét tovább erősíti egyfajta perökonómiai szempont is, mely az eljárás hatékonyságának megvalósításában ölt testet. Ahogy *Farkas Ákos* írja, „*az eljárás egyszerűsítése és gyorsítása a kompromisszum jegyében az amerikai vádalku mintájára egyre több európai ország reformtörekvéseinek zászlajára került fel. Van, ahol a törvény már lehetővé teszi, van ahol contra legem létezik, de jogi keretek közé terelését tervezik*”.³

Farkas Ákos 1992-es tanulmányában kiemeli a *plea bargaining*-féle megoldásokat, ugyanis ezekben az esetekben az ügyészség kevés munkaidő ráfordítással, rövid időn belül lezárhatja az ügyet, vagy elítélteheti a vádlottat.

Farkas Ákos számtalan külföldi példára hívja fel az olvasó (és a hazai jogalkotó) figyelmét, kezdve az amerikai modelltől, a kanadain és az ausztrálon át a skótig, kitérve a kontinentális Európára is, utat mutatva a magyar jogalkotónak a konszenzuális megoldások tekintetében.

3. Farkas Ákos javaslatainak megvalósítása

3.1. A terhelti beismerésre épülő együttműködési formák az új Be.-ben.

Farkas Ákos javaslatainak egy része meghallgatásra talált, hiszen a „*csábítás eme szíréneinek egyre kevesebb ország*”⁴, így hazánk sem tudott ellenállni. A jogalkotó felismerte, hogy az egyezségkötés olyan lehetőség, mely mind az állam, mind a terhelt szempontjából előnyös lehet. Ez az új szemlélet hatja át az új Be.-t, kiépítve és megvalósítva többféle együttműködési formát.

A terhelt beismerő vallomásának jelentősége másképpen alakul az eljárás folyamatában attól függően, hogy a vádemelés előtt vagy után vagyunk. A nyomozás folyamán az együttműködést a „Szegedi Iskola” 1. típusúnak nevezi, a bírósági eljárásban lévőt, melyre a tárgyalást megelőzően, az előkészítő ülésen kerül sor, 2. típusúnak.⁵

3.2. Egyezség a vádemelés előtt. *Vajon vádalku-e az egyezség?* A vádemelés előtti egyezség lényegében egyfajta formális egyezség, amelynek alapfeltétele a gyanúsított önkéntes beismerése. A megállapodás az ügyészség és a terhelt/védő

³ FARKAS: i.m. 507.

⁴ uo.

⁵ FANTOLY Zsanett: *Konszenzuális elemek az új büntetőeljárás törvényben*. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom*. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. 193.; GÁCSI Anett Erzsébet: *A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárás törvényben*. In: Karsai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zsolt – Gál Andor (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 2018. 280–283.

között jön létre. Az új Be. lehetővé teszi, hogy az egyeztethető kérdésekről az ügyészség a védővel – ha ehhez a terhelt a hozzájárulását adta – külön is egyeztessen. Talán éppen ez az a szabály, amely látszólag megerősíti az egyezség vádalku jellegét. *Herke Csongor* szerint ugyanis az új Be.-ben szabályozott „*egyezség a tágabb értelemben vett vádalku egyik formája. Szűkebb értelemben azonban csak vádalku-szerű megegyezésnek nevezhetjük, mert a tényállással kapcsolatosan nem történik megegyezés, hanem csak egyes jogkérdésekben.*”⁶

Ha *Farkas Ákos* 1992-es tanulmányában ismertetett konszenzuális intézményeket áttekintjük, akkor látható, hogy a mostani magyar megoldás, számos más, az EU tagállamaiban szabályozott jogintézményhez hasonlóan nem igazi vádalku. Ennek igazolására az egyezség tartalma ad eligazítást, mivel azt a bíróság nem vitathatja: vagy jóváhagyja az egyezséget, vagy nem. Utóbbi esetben az általános szabályok szerint folytatódik tovább az eljárás.

Bár a bíró aktívan nem avatkozik be a nyomozás folyamán történő egyezségkötésbe, mégsem tekinthetjük őt angolszász kollégájához hasonlóan passzív bírónak, mivel az új Be. a külön eljárások között szabályozott „Eljárás egyezség esetén” folyamatában számos aktív tevékenységet ruház rá.

3.2.1. Az egyezség tartalmi elemei. A beismerésért cserébe a terhelt egyszerűbb és rövidebb eljárás eredményeként enyhébb büntetést kap. Egyes bűncselekmények vonatkozásában lehetőséget ad a törvény az eljárás megszüntetésére vagy a feljelentés elutasítására. Az „*egyes bűncselekmények*” kitétel két körre vonatkozhat: vagy olyan bűncselekményre, amelynek az elkövetett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a terhelt felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége, vagy a gyanúsított együttműködésére tekintettel, egyes bűncselekményeknél az új Be.-ben meghatározott okból szintén megszüntetik az eljárást, illetve elutasítják a feljelentést.

Bár az egyezség kötelező tartalmi elemei közé tartozik a bűncselekmény történeti tényállásának leírása, valamint a Btk. szerinti minősítése, a tényállásról és a minősítésről mégsem lehet megállapodni, mert erről a jogalkotó szerint csak az ügyészség rendelkezhet, bár utóbbinak is a nyomozás adatai alapján kell ezt megállapítania. Így itt szó sem lehet az angolszász eljárás szerinti vádalkuról.

Az egyezségben foglaltaktól a vádiratban már nem lehet eltérni, az ügyészségnek az egyezséggel azonos tényállás és minősítés miatt kell vádat emelnie. Ha a vádirat tényállása, illetve jogi minősítése eltér a vádemelést megelőzően megkötött egyezségben foglaltaktól, akkor a bíróságnak az egyezség jóváhagyását meg kell tagadnia. Ugyanezt kell tennie, ha a külön eljárásban tartott előkészítő ülésen módosul a vád. Mindez azt a szabályt igazolja, hogy a megkötött egyezségben foglaltaktól később már nem lehet eltérni, vagyis az egyezség módosítására nincs lehetőség. Akkor sem, ha a bíróság ennek szükségességét észlelné.

Ha az egyezség megkötése után új körülmény merül fel, vagy olyan törvénysértés derül ki, amely az egyezséggel összefügg, akkor a jogszabály helyes

⁶ HERKE Csongor: *Büntető eljárásjog*. Egyetemi jegyzet. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2018. 77.

értelmezése szerint az egyezségben foglaltak a továbbiakban nem tekinthetők megalapozottnak, törvényesnek. Ilyenkor az ügyészségnek, amennyiben a vád benyújtására még nem került sor, az általános szabályok szerint kell vádat emelnie, ha pedig a vádemelés a külön eljárás szabályai szerint már megtörtént, akkor a vádat az előkészítő ülésen módosítani kell, ami azzal a következménnyel jár, hogy a bíróság nem hagyja jóvá az egyezséget.

Amennyiben az egyezség a büntetés kiszabására irányul, akkor az érintett jogszabályok hatálybalépési időpontját tekintve nem mindegy, hogy a bűncselekményt mikor követték el: az új Be. hatálybalépése előtt vagy az után. Mivel tartalmilag az egyezségnek – mint megállapodásnak – tartalmaznia kell a büntetés nemét, mértékét, illetve tartamát, az új Be. hatálybalépésével egyező időben hatályba lépő 2017. évi CXCVII. tv. 330. §-a, amely módosította a Btk. 83. §-át, már az egyezség esetén történő büntetés kiszabására vonatkozó szabályokat tartalmazza, míg ezt megelőzően a rendelkezések a *lemondás a tárgyalásról* nevű jogintézményre vonatkoztak. Mivel a két jogintézmény nem ugyanaz, bár kétségtelen, hogy az újnak vannak olyan gyökerei, amelyek a *régihez* kapcsolják, mégis egyértelmű, hogy a hatályos rendelkezések csak az egyezség tartalmának meghatározása során lehetnek irányadók. Ugyanakkor ugyanazon terhelt esetében a különböző időpontokban hatályban lévő anyagi jogi szabályok együttes alkalmazására nem kerülhet sor, így az egyezségben rögzített büntetés mértékének meghatározására a Btk. 83. §-a az új Be. hatálybalépése után elkövetett bűncselekmények esetében alkalmazható. A 2018. július 1-je előtti elkövetéseknél a Btk. 2. §-a nyújt eligazítást. E szerint eldöntendő kérdés, hogy melyik Btk. alkalmazása kedvezőbb a terhelt számára: az elkövetéskor hatályban lévő, vagy a 2018. július 1-je utáni.

A nyomozás folyamán tett beismerés esetében az egyezség a terhelt érdekeit leginkább úgy szolgálja, hogy később enyhébb büntetést kaphat, de a törvény a járulékos kérdésekben való egyezkedést is megengedi. *Járulékos kérdés* lehet a bűnügyi költség viselése, a mellékbüntetés, az intézkedés és a terhelt által vállalható egyéb kötelezettség. A bűnügyi költség vonatkozásában megegyezés tárgya lehet a költség egészének vagy egy részének elengedése. Ahogy az új Be. fogalmaz, az egyezség tartalmazhatja ezt. Ebben az esetben a bűnügyi költséget vagy annak egy részét az állam viseli.

Négy szankció nem lehet az egyezség tárgya: a kényszergyógykezelés; az elkobzás; a vagyonekobzás; az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele. A fentiek alapján az egyezség kötelező tartalmi elemeihez tehát az alábbiak tartoznak:

- a bűncselekmény tényállása;
- a bűncselekmény Btk. szerinti minősítése, ami a tényállással együtt nem lehet „alku” tárgya, ezt az ügyészség állapítja meg;
- a terhelt bűnösséget beismerő nyilatkozata, amely több bűncselekmény esetén valamennyi, vagy akár csak az egyik vonatkozásában is fennállhat;
- a terhelt azon nyilatkozata, hogy a bűnösség beismerése érdekében vallomást tesz;

- a büntetés vagy önállóan alkalmazható intézkedés neme, mértéke és tartama;
- a büntetés enyhítésére vagy a végrehajtás felfüggesztésére vonatkozó rendelkezések, feltéve, hogy ezt a Btk. lehetővé teszi.

A lehetséges tartalmi elemek:

- a mellékbüntetés;
- a büntetés vagy önállóan alkalmazható intézkedés mellett is alkalmazható intézkedés;
- meghatározott bűncselekmények vonatkozásában az eljárás megszüntetése vagy a feljelentés elutasítása (például a terhelt együttműködésére tekintettel);
- a bűnügyi költség viselése alóli mentesítés, vagy részbeni mentesítés;
- a terhelt által vállalt egyéb kötelezettségek.

A terhelt által vállalt egyéb kötelezettségekhez tartozhat például, hogy a terhelt megtéríti a sértett kárát, részt vesz a közvetítői eljárásban stb.⁷

3.2.2. A 9/2018. (VI. 28.) LÜ utasítás. A 9/2018. (VI. 28.) LÜ utasítás 50. §-a kimondja, ha az egyezségkötést az ügyészség kezdeményezte, vagy egyetért a terhelt, illetve a védője – egyezség megkötésére irányuló – kezdeményezésével, akkor az ügyészségnek a szükséges részletességgel kell jegyzőkönyvbe foglalnia az egyeztetést. Ez a nyomozó hatóság által biztosított, folyamatos kép- és hangfelvétel készítésére alkalmas helyiségben történik. Ezen túlmenően, jegyzőkönyvbe kell foglalnia az egyeztetés folyamán elhangzott tájékoztatást és figyelmeztetést is. Amennyiben nincs mód arra, hogy a rögzítés az említett módon történjen, akkor fel kell hívni a terheltet és védőjét arra, hogy a kezdeményezésüket ők foglalják írásba, és ezt a nyomozó hatóság útján küldjék meg az ügyészségnek.

Az utasítás hangsúlyozza, hogy az ügyészség nem köthet egyezséget, ha a terhelti beismerés önkéntességére vagy hitelt érdemlőségére nézve kétségek merülnek fel. Kizárt az egyezség akkor is, ha a rendelkezésre álló bizonyítékok nem lennének elégségesek a vádemeléshez, amennyiben hiányzik a beismerés.

Az utasítás 50. § (3) bekezdése szerint, "ha a nyomozó hatóság minősített adatot tartalmazó iratban kezdeményezi, hogy a terheltnek az adott, vagy más büntetőügy felderítésében, bizonyításában való együttműködéséhez és a polgári jogi igény kielégítéséhez kössék az egyezség létrejöttét, az ügyészség a terhelt nyilatkozatának ismeretében, minősített iratban adja meg a hozzájárulását."

3.2.3. A 100/2018. (VI. 8.) kormányrendelet (Nyer.). Ha a terhelt, illetve védője a gyanúsított kihallgatást megelőzően olyan nyilatkozatot tesz, amelyben egyezség megkötésére irányuló kezdeményezés előterjesztésének szándékára utal, a nyomozó hatóság röviden felvilágosítást nyújt a nyilatkozat szerinti jogintézmény alkalmazásának törvényi feltételeiről. Tájékoztatja továbbá a nyilatkozattevőt, hogy kezdeményezését a gyanúsítás közlése – célszerűen a gyanúsított kihallgatás – után terjesztheti elő. A nyomozó hatóság minderről rövid úton tájékoztatja az

⁷ Az egyezség tartalmi elemeinek precíz csoportosítására Lásd HERKE (2018): i.m. 78.

ügyészséget. Akkor is így tesz, ha az eljárás adatai alapján egyezség megkötését tartja indokoltnak vagy célszerűnek. Az ügyészségnek nyújtott tájékoztatás tartalmazza a gyanúsított kihallgatás tervezett időpontját, az indokoltnak vagy célszerűnek tartott intézkedést, valamint annak indokait is. Erről sem a gyanúsítottat, sem a védőt nem tájékoztathatja. Az ügyészség tájékoztatása érdekében a gyanúsított kihallgatása megszakítható. A kezdeményezőt tájékoztatni kell az ügyészség tájékoztatásának módjáról és idejéről, továbbá, hogy a kezdeményezés továbbítása nem jelenti a kezdeményezés ügyészségi elfogadását, valamint arról is, hogy a kezdeményezés az eljárás folytatásának nem akadálya.⁸

A *Nyer.* fontos rendelkezése, miszerint a kezdeményezés a kihallgatásról készült jegyzőkönyvbe nem foglalható, hanem arról külön jegyzőkönyvet vagy feljegyzést kell készíteni.

Amennyiben az ügyészség kezdeményezi az egyezséget, akkor a nyomozó hatóság ezt az ügyészség utasítása szerint közli a gyanúsítottal és védőjével. Az eljárási cselekmény során a nyomozó hatóság az ügyészség írásbeli kezdeményezését a gyanúsított és a védő részére átadja, az átadás tényét jegyzőkönyvbe foglalja, egyúttal gondoskodik a kezdeményezés jegyzőkönyvvel együtt történő kezeléséről. Az ügyészség írásbeli átadásra nem alkalmas kezdeményezését a nyomozó hatóság az eljárási cselekmény során szóban közli a gyanúsítottal és védőjével. A tájékoztatás része lesz az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvnek, ahogy az a nyilatkozat is, amelyet a terhelt vagy a védő az ügyészség kezdeményezésével kapcsolatban az eljárási cselekmény során tesz. Mindezekről a nyomozó hatóság a jegyzőkönyv megküldésével tájékoztatja az ügyészséget.⁹

3.2.4. Az egyezség megkötéséhez vezető folyamat és a bírósági eljárás.

Az egyezség megkötéséhez vezető folyamat három szakaszból áll: az első az egyezség kezdeményezése, ezt követi maga az egyeztetés, majd a folyamat végén kerül sor az egyezség megkötésére. Az egyezség megkötése után az ügyészség vádat emel, és a bíróság külön eljárásban dönt a megállapodás sorsáról. Erre a külön eljárásra tehát csak abban az esetben kerülhet sor, ha az ügyészség és a terhelt a vádemelést megelőzően egyezséget kötött, továbbá akkor, ha az ügyészség a jegyzőkönyvbe foglalt egyezséggel azonos tényállás és minősítés miatt emel vádat. A vádirathoz csatolni kell az egyezséget tartalmazó jegyzőkönyvet is. A vádemelést követően az ügyészség és a terhelt, illetve a védő között egyezség megkötése kizárt, erre az új Be. nem ad lehetőséget.

Ha az egyezség jóváhagyása után tárgyalás tartása szükséges, a bíróság a tárgyalás megkezdése után az egyezség lényegét ismerteti. Ha a bizonyítási eljárás eredményéhez képest a bíróság úgy látja, hogy az egyezséget jóváhagyó végzést hatályon kívül kell helyezni, mert a tényállás, illetve a minősítés változása folytán az egyezség megtagadásának lett volna helye, akkor a döntése előtt beszerzi az ügyész és a vádlott nyilatkozatát. Ebben az esetben az egyezség sem az ügyészséget, sem a terheltet nem köti. Ugyanakkor lehetőséget ad a jogszabály

⁸ *Nyer.* 157. § (1) és (2) bek.

⁹ *Nyer.* 156–158. §

arra, hogy a vádlott távollétében lefolytatott bizonyítást megismételjék. Erre indítványt tehetnek.

A hétköznapi jogalkalmazásában előfordulhat, hogy a külön eljárás eljut a másodfokú bíróságig, ahol kiderül, hogy az egyezség jóváhagyásán alapuló elsőfokú ügydöntő határozatban – amely az egyezségben foglaltak előtt rögzítette a tényállást és minősítette a bűncselekményt – megállapított tényállás nem megalapozott, vagy a jogi minősítés nem törvényes. Ebben az esetben a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasítja. Az új Be. helyes értelmezése alapján a megismételt eljárásban az egyezség jóváhagyására már nem kerülhet sor.

3.2.5. A nem jóváhagyott egyezség sorsa. A jegyzőkönyvbe foglalt egyezség – mint az ügyészség és a terhelt/védő közötti megállapodás – az annak alapján folytatott eljárás célján túlmenően joghatás kiváltására nem alkalmas. Ez azt jelenti, ha az egyezség megkötése után az ügyészség mégis az általános szabályok alapján emel vádat, vagy a bíróság nem hagyja jóvá az egyezséget, az egyezséget tartalmazó gyanúsított kihallgatásról készült jegyzőkönyv a továbbiakban bizonyítékként már egyáltalán nem vehető figyelembe, de a terhelt egyéb, nem az egyezség megkötésekor tett vallomása az egyezség jóváhagyásának megtagadása esetén is felhasználható. Az egyezség kezdeményezése, valamint az ezzel összefüggésben keletkezett ügyiratok, kivéve a jegyzőkönyvbe foglalt egyezség, bizonyítékként akkor használható, ha az ügyészség és a terhelt/védő az egyezséget megkötötte. Még akkor is felhasználható mindez bizonyítékként, ha később a bíróság az egyezséget nem hagyja jóvá. Csak akkor nem lehet ezeket felhasználni, ha az egyezséget nem kötötték meg, bár elindult a folyamat a megállapodás felé. Ismételten hangsúlyozom, hogy a felhasználhatóságot illetően semmilyen eljárásjogi korlátozás nem áll fenn azoknál a bizonyítékoknál, amelyek nem állnak összefüggésben az egyezség kezdeményezésével. Még akkor sem, ha azok beszerzésére a terheltnek az egyezség megkötése keretében tett vallomása alapján került sor.

A bizonyítékok felhasználhatósága tekintetében megengedett új szabályozás kétségeket támaszthat a strasbourgi bíróságban a tisztességes eljárás megvalósulását illetően, feltéve, hogy ez a kérdés egyáltalán az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) elé kerül majd.

3.2.6. „Mértékes indítvány” kontra egyezség. A kétféle eljárás, illetve indítvány, az egyezség és az úgynevezett „mértékes indítvány” néven ismertté vált, a vádiratot, illetve az előkészítő ülésen zajló ügyészségi tevékenységet érintő Be.-rendelkezés között különbséget kell tennünk. Az egyezségről volt már szó, a „mértékes indítvány” pedig azt jelenti, hogy az ügyészség a vádiratban vagy az előkészítő ülésen is indítvánnyal élhet arra az esetre, ha a terhelt beismerő vallomást tenne. Ez az indítvány a büntetés vagy intézkedés konkrét mértékére vagy tartamára vonatkozik. Az ügyészség egyoldalú indítványa, amely az általános büntetékiszabási elveknek megfelelően történik, és nem az ügyészség, valamint a terhelt, illetve a védő közötti egyezségekre törekvés eredménye, nem egyfajta, a Be.

szabályainak megfelelő, új jogintézménnyé vált megállapodás. A kétféle szabályozást külön lehet csak alkalmazni, ezek kombinálására nincs lehetőség.

3.3. Az előkészítő ülésen tett vádlotti beismerés. A terhelt beismerésének a vádemelés után, de még a tárgyalás kitűzése előtt is jelentősége lehet az úgynevezett előkészítő ülésen. Ezt nevezi a szegedi iskola *2. típusú együttműködésnek*.¹⁰

Ha az ügyészség vádat emelt, akkor a bíróság már az idézésben figyelmezteti a vádlottat arra, hogy az előkészítő ülésen beismerheti a bűnösségét abban a bűncselekményben, amely miatt ellene vádat emeltek, és a beismeréssel érintett körben lemondhat a tárgyaláshoz való jogáról. Ha a bíróság a bűnösség beismerésére vonatkozó nyilatkozatot elfogadja, akkor a vádirati tényállás megalapozottságát és a bűnösség kérdését már nem vizsgálja.

Mielőtt a bíró elfogadja a vádlott nyilatkozatát, előtte megvizsgálja, vajon megértette-e a vádlott a beismerésre vonatkozó nyilatkozatának a természetét, és jóváhagyás esetén annak következményeit átlátja-e, továbbá, hogy a vádlott beszámítási képessége és beismerésének önkéntessége iránt észszerű kétely nem mutatkozik-e. Azt is megvizsgálja a bíró, hogy a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozata egyértelmű-e, és azt az eljárás ügyiratai alátámasztják-e.¹¹

Összefoglalva tehát ezt az úgynevezett *2. típusú együttműködést*, ami nem is egyezség vagy megállapodás, hanem, ahogy fentebb is láttuk, a beismerést követően itt olyan döntésről van szó, amely a vádlott jóváhagyását igényli. Nem marad ki ebből sem teljesen a vádló. Az előkészítő ülésen, amikor az ügyész ismerteti a vád lényegét, akkor indítványt tehet a büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára is arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri.

3.4. A kétféle együttműködés közös jegyei. A bűncselekmények tekintetében nincs korlátozás, bármely Btk.-beli tényállás esetében szó lehet a terhelti együttműködés mindkét formájáról. Közös bennük továbbá, hogy sem a tényállás megállapítása, sem a bűncselekmény jogi minősítése nem lehet megállapodás tárgya.

Közös elem mindkét együttműködésnél, hogy alapfeltétele a terhelt beismerő vallomása. Ahogy *Gácsi Anett* is írja, a beismerő vallomásnak önkéntesnek kell lennie, és bármiféle kényszertől mentesnek. Mindkét jogalkalmazónak, az ügyészségnek és a bíróságnak is „*minden alkalommal meg kell vizsgálnia, és arról végzést kell hoznia*”, hogy a terhelt a beismerő vallomását önkéntesen és kényszertől mentesen tette.¹² Közös továbbá, hogy mindkét esetben elmarad a nyilvános tárgyalás.

3.5. Egyezség kontra lemondás a tárgyalásról. A vádemelés előtti egyezség nem az új Be. sajátja, már a korábbi kódex is ismert egy ehhez hasonló

¹⁰ GÁCSI: i.m. 280-283.

¹¹ A vallomás befolyásolására lásd ELEK Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. TKK, Debrecen, 2007.

¹² GÁCSI: i.m. 283.

jogintézményt: *lemondás a tárgyalásról* volt a neve. Ha a terhelt beismerte a bűncselekmény elkövetését, valamint a bűnösségét is, és lemondott arról a jogáról, hogy ügyében tárgyalást tartsanak, akkor a bíró bizonyítási eljárás lefolytatása nélkül, a beismerés alapján enyhébb büntetést szabott ki. Az ügyész és a terhelt között létrejött megállapodást tehát ebben az esetben is írásba kellett foglalni.

A *lemondás a tárgyalásról* jogintézmény előnyei között szerepelt, hogy a bíróság elkerülte a fárasztó, nehézkes és hosszadalmas bizonyítást, és ezzel jelentős időt takarított meg. Hátrányai között tartották számon, hogy mivel csak meghatározott bűncselekmények esetében volt alkalmazható¹³ ez az eljárás, így az ügyész vállán nagy súlyt jelentett annak kiválasztása, vajon melyek az erre alkalmas ügyek.

A *lemondás a tárgyalásról* nem működött a mindennapokban. Ennek magyarázata leginkább a *Láng László* által a Budapesten megrendezett Eurojustice-konferencián mondottakban érhető tetten: „*Minden eljárást gyorsító, egyszerűsítő elképzelés annyit ér, amennyi abból a gyakorlatban megvalósítható. A jogalkalmazást emberek végzik, akiknek terhelhetősége nem végtelen. Midőn a jogalkalmazó úgy érzi, hogy erőfeszítéseinek végéhez közeledik, a számára nyitva álló jogi lehetőségek közül azt fogja választani, amelyet a legkevesebb munka ráfordításával elvégezhet. [...] Amíg az általános szabályok szerinti eljárás – adott esetben a vádemelés – az azt folytatóknak egyszerűbb, mint az egyszerűnek kikiáltott eljárás (pl. a vádemelés elhalasztása, a tárgyalásról lemondás indítványozása stb.), addig aligha várható, hogy az egyszerűsített eljárás legyen az általános és az általános a kivétel. A jogalkotónak, amikor a büntetőeljárást gyorsító, egyszerűsítő megoldásokat iktat törvénybe, el kellene töprengenie azon is, hogy az eljárás valódi egyszerűsödése akkor várható reálistan, ha az eljárást folytató személyek mindegyikének legalább kis mértékben egyszerűsödik a munkája.*”¹⁴

Fantoly Zsanett szerint a tárgyalásról lemondás kudarcra egyrészt arra vezethető vissza, miszerint sok volt az egymást átfedő intézmény – mint a bíróság elé állítás, tárgyalás mellőzése, tárgyalásról lemondás stb. –, s ezeknél azonos volt a fő szabály: egyszerű megítélésű ügyekben, terhelti beismerés esetén lehetett eljárni, így a párhuzamos intézmények egymás versenytársaivá váltak. Másrészt pedig az sem kedvezett a konszenzuális intézmények elterjedésének, hogy sem együttes, sem egymást követő alkalmazásukra nem kerülhetett sor. Harmadrészt a kudarcra ítéltetett számos konszenzuális intézmény azért is, mert „*az ügyészi döntések [...] elkülönült eljárási szakaszban történő definiálása megakadályozta, hogy az intézmények a nyomozás menetében, a lehető legkorábbi időpontban alkalmazhatók legyenek.*”¹⁵

Az új szabályozás értelmében a jogalkotó teljesen megreformálta a korábbi *lemondás a tárgyalásról* jogintézményét, és nem csak a nevében. A régi helyébe lépő *egyezség a bűnösség beismeréséről* jogintézmény a korábbi korlátok helyett bármely ügyben, bármely bűncselekmény esetén lehetővé teszi, hogy a

¹³ A bűncselekmények köre később „tágult”, de az alkalmazás gyakoriságán ez sem lendített.

¹⁴ Kiss Anna: Görögország helyett Budapest. *Jogászvilág*, 2013. május 23.

<https://jogaszvilag.hu/eletmod/gorogorszag-helyett-budapest/> (2019. 05. 28.)

¹⁵ FANTOLY: i.m. 189.

terhelt/védő és az ügyész a nyomozás folyamán egyezséget kössön, de erre csak a vádemelésig van lehetőségük. Ahogy viszont már említettem, a bűnösség beismerésének ezt követően is van jelentősége, amire az előkészítő ülésen kerülhet sor.

4. Befejezés

Farkas Ákos 27 évvel ezelőtti tanulmányában *Thomas Weigend* könyve¹⁶ alapján bemutatta az egyes országok büntetőeljárásának konszenzuális elemeit. Írása a Magyar Jog Könyvmismeretés rovatában jelent meg, de ez csak látszólag tartozik ide. Több annál, ugyanis az igazságszolgáltatási rendszerek megismerésével, összehasonlításával ma már külön tudományág foglalkozik. A jogi kutatások egyik központi témája ez napjainkban.

Farkas Ákos tanulmányából kiindulva, de szűkítve azt az Európai Unión belüli jogrendszerekre, azt látjuk, hogy az unión belül zajló közös jogalkotási folyamat eredményeként, bár közelednek egymáshoz az egyes igazságszolgáltatások, de ez sem eredményezi a jogrendszerek közötti különbségek megszüntetését. Leginkább az anyagi büntetőjogok közeledéséről van itt szó, és ezek harmonizációja egyértelműen kimutatható, de a büntetőeljárás jogot tekintve már nem ez a helyzet. A Zöld Könyvek, a kerethatározatok és az irányelvek következtében bár itt is történnek változások, de a tagállamok perjogai – mint a szuverenitás utolsó védőbástyái – ellenállnak a teljes harmonizációnak. Ez pedig *Bárd Károly* szerint azzal magyarázható, hogy az eljárások „*igazodnak az igazságszolgáltatási szervezet jellegéhez: az eljárás szabályai nagymértékben függenek attól, hogy az igazságszolgáltatási szervezet a hierarchikus vagy a mellérendelt ideáltípushoz közelít-e, vagy például attól, hogy milyen szerep jut az igazságszolgáltatásban a laikus döntéshozóknak. Az igazságszolgáltatási rendszer sajátosságai ugyanakkor – egyebek mellett – kulturális tényezőkkel magyarázhatók: az, hogy egy adott államban milyen elvek alapján építik ki az igazságszolgáltatás szervezetét, jelentős mértékben függ a társadalom történelmi és politikai tapasztalataitól, a korszellemtől vagy a közösség társadalomlélektani jellemzőitől. Ezért a büntetőeljárásnak is erőteljes a történelmi-kulturális meghatározottsága. Ugyanakkor a büntetőper nem pusztán tükrözi a kulturális értékeket; működése során megjeleníti, ezzel érvényükben megerősíti, újratermeli ezeket.*”¹⁷

Bárd, amikor egyrészt a kulturális tényezőkről, másrészt a szociálpszichológiai tényezők hatásairól ír, akkor figyelmünkbe ajánlja *Hörnle*¹⁸ és *Chase*¹⁹ írásait.

¹⁶ WEIGEND, Thomas: *Absprachen in ausländischen Strafverfahren: eine rechtsvergleichende Untersuchung zu konsensualen Elementen im Strafprozess*. 19. Beiträge und Materialien aus dem Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht Freiburg i. Br., Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht, 1990.

¹⁷ BÁRD Károly: *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007. 11–12.

¹⁸ HÖRNLE, Tatjana: *Unterschiede zwischen. Strafverfahrensordnungen und ihre kulturellen Hintergründe. Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft*, vol. 117, iss. 4, 2006. 801–838.

Harmadrésről pedig, amikor utal arra, hogy az igazságszolgáltatási szervezetek hierarchikusan vagy mellérendelten működnek, akkor megemlíti *Damaškat*, aki a hagyományos angolszász és kontinentális jogrendszerek megkülönböztetés helyett használja a koordinatív és a hierarchikus modelleket. Ez az elmélet új utakra tereli az összehasonlító jogtudomány korábbi megközelítéseit. (*Damaška* forrásként *Farkas Ákos* műveiben is gyakran szerepel.) *Damaška* mellett *Badó Attila és Kutatóintézete*²⁰ is más megvilágításba helyezi az összehasonlító jogtudományt. A vegyes jogrendszerekről publikált tanulmányában *Badó* az alábbiakat írja:

„Vegyes jogrendszerről (*mixed legal system, mixed jurisdiction*) vagy éppen hibrid jogi hagyományokról (*hybrid legal traditions*) abban az összefüggésben olvashatunk az összehasonlító jogi szakirodalomban, ha valamely klasszifikációs megoldás alapján meghatározott jogcsaládok, jogkörök jellegzetességeinek „keveredése” mutatható ki egy adott jogrendszerben. Szűkebb értelemben vegyes jogrendszerről akkor írnak, ha egy jogrendszerben a *common law* (anglo-amerikai) és a római-germán (kontinentális) jogcsalád (jogkör) jegyei egyaránt markánsan megjelennek. A vegyes jogrendszerek elméletét leginkább meghatározó irányzat csak azokat a jogrendszereket helyezi az általuk „harmadik jogcsaládnak” nevezett kategóriába, melyeknél valamilyen történelmi ok következtében a *common law* (mindenekelőtt közjogi), valamint a kontinentális jogrendszerek (mindenekelőtt magánjogi) elemei erőteljesen érvényesülnek. Tágabb értelemben az összehasonlító jog képviselői szerint két vagy több beazonosított jogcsalád, jogkör jellegzetességeit erőteljesen felmutató jogrendszer esetén igazolható a vegyes jogrendszer elnevezés. Szélsőséges értelemben pedig valamennyi jogrendszer vegyesnek tekinthető, hiszen valamennyi állam jogát érték idegen hatások történelme során. [...] E felfogás alapján minden olyan jogrendszer vegyesnek tekinthető, melyben bármilyen, legalább két jogcsalád vagy jogi tradíció markáns hatása érzékelhető. A plurális megközelítésre építő, a vegyes jogrendszer fogalmát széles értelemben használó irányzat egyik plasztikus megjelenítését az ottawai jogi karon dolgozták ki, és csoportosításuk a világ nagy jogrendszereit bemutató, 2000-ben megjelenő enciklopédiában is helyet kapott. Az ottawai kutatók egy manapság divatos klasszifikációs modell keretében (mely a világot *common law*, kontinentális, szokásjogi, muszlim és vegyes jogrendszerekre osztja) jelenítik meg a vegyes jogrendszerek-et.²¹ *Farkas Ákos*nak nemcsak ez a tanulmánya épül a jogösszehasonlítás módszertanára, hanem számos más műve is ablakot nyit Európára, sőt azon túlra is.

¹⁹ CHASE, Oscar G.: *Legal Processes and National Culture. Cardozo Journal of International and Comparative Law*, no. 5, 1997. 1–24.

²⁰ A Szegedi Tudományegyetem ÁJK Összehasonlító Jogi Kutatóintézetét Prof. Dr. Badó Attila vezeti.

²¹ BADÓ Atilla: *Vegyes jogrendszerek*. In: Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Jogösszehasonlítás rovat) <http://ijoten.hu/szocikk/vegyes-jogrendszerek> (2018) (2019. 04. 28.)